

Opinia IBS nt. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Obszar – efektywność energetyczna

Agata Miazga, Aleksander Szpor

Głównym celem Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju jest „tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym i terytorialnym”. Gospodarowanie energią należy do jednego z pięciu obszarów mających wpływ na osiągnięcie celów szczegółowych Strategii. Wyprecyzowano cele w tym obszarze, do których należą: a) „stabilne dostawy energii po akceptowalnej ekonomicznie cenie” oraz b) „zwiększenie efektywności jej wykorzystania przez przedsiębiorstwa, sektor publiczny jak i gospodarstwa domowe”.

W części dotyczącej interwencji dużą uwagę zwrócono na wzrost efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej oraz mieszkań w budynkach wielorodzinnych, podczas gdy **pominięto wzrost efektywności energetycznej gospodarstw domowych zamieszkujących domy jednorodzinne**. Podejście to jest zrozumiałe z punktu widzenia inwestycji w efektywność energetyczną mierzonej stosunkiem inwestowanych środków do liczby gospodarstw domowych, którym zmniejszono energochłonność. Jednak przy stosowaniu wyłącznie takiego podejścia ignoruje się zjawisko ubóstwa energetycznego, czyli doświadczania problemów z utrzymaniem adekwatnej temperatury w miejscu zamieszkania. Uwzględnienie tego zjawiska jest bardziej kompleksowym podejściem. Efektywność można mierzyć w tym podejściu oszczędnościami w wydatkach na pomoc społeczną uzyskanymi dzięki skuteczniejszemu wyprowadzeniu z ubóstwa osób mających problem z zapewnieniem komfortu energetycznego we własnym mieszkaniu. Istotnym wskaźnikiem w takim podejściu może być również tzw. głębokość ubóstwa energetycznego, a więc dystans jaki dzieli poszczególne ubogie osoby do przekroczenia granicy ubóstwa. Pomoc najbardziej ubogim energetycznie w postaci inwestycji w efektywność energetyczną ich gospodarstwa ma najwyższą stopę zwrotu, jeśli chodzi o środki przeznaczane w ramach pomocy społecznej. Takie podejście do przeciwdziałania ubóstwu energetycznemu opiera się na obserwacji, że instrumenty pomocy społecznej skierowane na łagodzenie skutków ubóstwa energetycznego (np. dodatek energetyczny lub dodatek na opał) nie wyprowadzają z problemu ubóstwa energetycznego, podczas gdy przeznaczenie ich na poprawę efektywności energetycznej daje taką szansę. Podejście to wymaga stworzenia możliwości łączenia wydatków rozwojowych (płynących np. z Funduszy Strukturalnych) ze środkami krajowymi płynącymi np. w ramach pomocy społecznej.

Postulujemy włączenie problemu efektywności energetycznej wszystkich typów gospodarstw domowych (zarówno w domach wielo- jak i jednorodzinnych) z następujących powodów:

- Gospodarstwa domowe odpowiadają za zużycie ok. 30% energii w Polsce, co oznacza, że wzrost efektywności zużywania energii może wiązać się ze zmniejszeniem zużycia energii dla całej gospodarki.
- Niska efektywność energetyczna jest jedną z przyczyn ubóstwa energetycznego. Zjawisko to może być postrzegane jako jeden z wymiarów ubóstwa wielowymiarowego i może prowadzić do wzrostu nierówności społecznych w obszarze warunków życia ludności. W 2014 roku dotyczyło ono 9,6% gospodarstw domowych w Polsce, czyli ok. 4,4 mln osób.

Proponujemy włączenie do Strategii następujących działań mających na celu wzrost efektywności energetycznej gospodarstw domowych:

- Programy wspomagające termomodernizację domów jednorodzinnych – to właśnie mieszkańcy domów jednorodzinnych są najbardziej narażeni na zjawisko ubóstwa energetycznego. W 2014 roku spośród 9,6% gospodarstw domowych ubogich energetycznie aż 65% mieszkało w domach jednorodzinnych.
- Mechanizmy łączenia programów wsparcia termomodernizacji i instrumentów pomocy społecznej dla gospodarstw domowych ubogich energetycznie – gospodarstwa te często nie są w stanie zainwestować w remont mieszkania lub zakup sprzętu o wysokiej klasie energetycznej ze względu na relatywnie niskie dochody. Łączenie programów pozwoli na łączenie środków z poziomu centralnego i z poziomu samorządu, w konsekwencji nie będzie miało istotnego wpływu na budżet.
- Przeznaczenie środków z dodatku energetycznego – obecnie jedynego instrumentu wspomagającego tzw. „odbiorców wrażliwych”, na bardziej efektywny instrument mający na celu zarówno wsparcie najbardziej potrzebujących jak i wzrost efektywności energetycznej. Obecnie dodatek energetyczny to transfer pieniężny w wysokości kilkunastu złotych miesięcznie, z którego korzysta jedynie kilka procent uprawnionych.
- Poprawę monitorowania i ewaluacji działań w zakresie edukacji o efektywności energetycznej. W ostatnich latach odbywała się ona jako działanie towarzyszące kilku programów co skutkowało niewielkim dotarciem do osób najbardziej potrzebujących wiedzy o możliwościach poprawy efektywności energetycznej i istniejących programach wsparcia publicznego w tym zakresie.

Efektywność energetyczna a mieszkalnictwo

Problem ubóstwa energetycznego jest powiązany również z obszarem mieszkalnictwa. W Strategii zauważa się, że „niski poziom techniczny i technologiczny budynków w miastach nie odpowiada obecnym standardom i potrzebom, przez co w skali kraju największa ilość energii zużywana jest na zaopatrzenie w ciepło i energię (w 2012 r. w miastach Polski było ok. 9,3 mln mieszkań, przy czym duża ich część została oddana do użytkowania przed rokiem 1945).” Oznacza to konieczność poprawy tkanki mieszkaniowej w Polsce, która ma duży wpływ na skalę zjawiska ubóstwa energetycznego, problemu dotyczącego przede wszystkim mieszkańców starych, nieefektywnych energetycznie domów. Przyczyną ubóstwa energetycznego jest również trudność dopasowania warunków mieszkaniowych do zmieniających się dochodów oraz sytuacji gospodarstwa domowego. Dotyczy to zwłaszcza osób o niskich dochodach oraz osób starszych na obszarach wiejskich i jest związane z silną przewagą mieszkań i domów własnościowych w Polsce. Programem poprawiającym sytuację mieszkaniową kraju może być Narodowy Program Mieszkaniowy, w którym powinna zostać uwzględniona grupa osób ubogich energetycznie.

Ubóstwo energetyczne a ubóstwo ekonomiczne

W Strategii znajduje się szczegółowa diagnoza ubóstwa ekonomicznego ludności. Uważamy, że **oprócz opisanie ogólnych trudności związanych z rynkiem mieszkaniowym Strategia powinna w tym miejscu wyszczególnić problemy związane z zaspokojeniem potrzeb energetycznych w miejscu zamieszkania**. Ubóstwo energetyczne pokrywa się z ubóstwem dochodowym jedynie w ok. 30%, a jego konsekwencje są dotkliwe dla społeczeństwa. Zamieszkiwanie w niedogranych pomieszczeniach negatywnie wpływa na zdrowie fizyczne i psychiczne, szczególnie dzieci. Zbyt wysokie rachunki za energię elektryczną mogą natomiast wiązać się z wykluczeniem cyfrowym. Istnieje duża grupa osób niekwalifikujących się do otrzymywania świadczeń z pomocy społecznej, a mimo to doświadczających problemów z ogrzaniem mieszkania. Strategia powinna uwzględniać pomoc grupie osób ubogich energetycznie, jako szczególnej grupie ubogich ekonomicznie.